

Türk Anayasa Hukukunda Gensorunun Düzenlenişi ve Etkililiği

*Prof. Dr. Faruk Bilir**

Özet

Parlamentar sistemlerde, meclisin hükümeti siyasetini gensoru ile denetleyebilir. Gensoru özellikle güçlü bir hükümetin bulunmadığı parlamenter sistemlerde en etkin denetim sistemidir. Gensoru ile hükümet, siyaseti hakkında meclise karşı bilgi ve hesap vermek zorundadır. Parlamentar sistemlerde hükümetin meclisin güveniyle çalışması esastır. Meclisin güvenini alamayan hükümetin istifa etmesi gerekmektedir, gensoru bu amaca hizmet etmektedir. Bakanların veya hükümetin siyasi sorumluluğu gensoru ile denetlenmektedir. Koalisyon hükümetlerinde çokça önem ifade etse de güçlü bir iktidar karşısında pek fazla işlevsel olamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gensoru, denetim, parlamenter sistem.

Abstract

Parliament may check politics of government by the interpellation at parliamentary systems. Interpellation is most active checking system especially where there is not a strong government. By the interpellation, government has to give information and explain about the politics to parliament. Government should work with the trust of parliament as basis at parliamentary systems. The government should resign when it cannot have trust of parliament so interpellation serves to that idea. Government or ministers political responsibility is checked by interpellation. Interpellation is so important for coalition governments but if there is a strong government then it is not so useful.

Key Words: Interpellation, check, parliamentary system.

* Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi.

Giriş

Parlamente sistemlerde hükümetin görevde kalması meclisin güvenine bağlıdır. Bu sebeple hükümetler görevlerini parlamentonun denetimi altında yerine getirirler. Meclisin desteğini çektiği hükümetlerin güvensizlik oyu ile düşürülmesi mümkündür. Ayrıca milletin temsilcisi olan meclislerin, görevlerini yerine getirirken bilgi edinme, araştırma ve görüş alışverişinde bulunma ihtiyaçları da doğmaktadır.¹ Gensoru, bakanlar kurulunun parlamento karşısında bireysel ya da kolektif olarak sorumluluğuna gidilmesine imkan sağlayan bir araçtır. Bu araç, parlamente hükümet sistemlerine özgüdür. Başkanlık sistemlerinde yürütmenin yasamaya karşı sorumluluğu söz konusu olmadığından gensoru müessesesi de yoktur. Diğer yandan iki meclisli parlamente sistemlerinde ise kural olarak hükümetin ikinci meclislere karşı siyasal sorumluluğu olmadığı için gensoru usulü sadece birinci meclislerde uygulanmaktadır.

Bir bakanın veya bakanlar kurulunun parlamentonun güvenini sarsan herhangi bir işlemi veya eylemi siyasal sorumluluğu doğurabilir. Cezai ve hukuki sorumluluğun doğması için kanunların ihlal edilmiş olması gerektiği halde, siyasal sorumluluğun doğması için, yasama organının salt çoğunluğunun bir bakanın veya bakanlar kurulunun siyasal uygulamalarına karşı güvensizlik duyulması yeterlidir.²

Gensoru, parlamente rejimlerde, yasama organının yürütme organına karşı sahip olduğu en önemli denetim yoludur. Gensoru aracılığıyla, parlamento, yürütme organının politikasını değiştirme veya onun görevine son verme imkanına sahip olmaktadır. Hükümetin siyasal denetimini gerçekleştirmek gensoru önergesinin temel amacı olsa da, farklı amaçları gerçekleştirmek üzere de gensoru önergesi verilebilir.

A. 1982 Anayasası'nda Gensorunun Düzenlenişi

Gensoru, Anayasa'nın 99. maddesinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu maddede gensoru önergesinin kimler tarafından verileceği, önergenin bastırılması, dağıtılması, gündeme alma görüşmeleri, gensoru önergesinin görüşülmesi, süreler, güvensizlik önergelerinin görüşülmesi usulü, güvensizlik oylarının sayısı ayrıntılarıyla açıklanarak, gensoru önergesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesine ilişkin ilkeler tespit edilmiştir. Bu düzenlemenin TBMM İçtüzüğündeki düzenlemeye (İçtüzük md. 106) göre daha geniş olduğunu söylemek mümkündür.³

¹ Tanör, Bülent-Yüzbaşıoğlu Necmi, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, İstanbul 2004, s. 285-286.

² Atlay, Kamil, "Türk Parlamente Hukukunda Gensoru", Yasama Dergisi, Sayı: 16, Eylül - Ekim - Kasım - Aralık 2010, s. 60.

³ Atlay, s. 87- 88.

TBMM'nin hükümeti denetim yolları arasında, sadece gensoru bakanlar kurulunun veya bir bakanın siyasi sorumluluğuna yol açabilir. Ancak, meclis soruşturmasının da sadece cezai sorumluluğu gerektiren işlerde kullanılabilceğini düşünürsek, şüphesiz bu denetim yolları arasında, siyasi sorumluluğu gerçekleştirebilecek en önemli yol gensorudur.⁴

Bakanlar kurulunun siyasi sorumluluğuna yol açabilen bir denetim yolu olan gensoru, milletvekillerinin hükümetin genel siyaseti veya belirli bir konu hakkında hükümet veya ilgili bakandan açıklama istemesidir.⁵ Gensoru, görev sırasındaki güven oylamasının bir türüdür ve milletvekillerinin girişimi ile yapılan bir güven oylamasıdır. Gensorunun konusu, sadece bakanlar kurulunun veya bir bakanın icraatlarına ilişkin hususlardır. Gensorunun yararı, hükümetin ve bakanların etkili bir şekilde denetlenmesini sağlayabilmesidir. Bu nedenle gerek hükümet gerekse bakanlar, faaliyetlerinde oldukça dikkatli olmak zorundadır.⁶

1982 Anayasası gensoruyu 99. maddesinde, 1961 Anayasasına benzer şekilde düzenlemiştir. Bu maddeye göre, gensoru önergesi, bir siyasi parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir (An. md. 99/1). Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir (An. md. 99/2). Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz (An.md.99/3). Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır (An.md.99/4). Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır (An.md.99/5). Gensoru önergesi beş yüz kelimeden fazla ise, imza sahipleri beş yüz kelimeyi geçmeyecek bir özeti bu önergeye eklemek zorundadırlar. Genel Kurulda bu özet okunur (TBMM İçtüzük md. 106/2).

Bakanlar kurulunun Meclisin güvenini kaybetmesi ve kendisine güvensizlik oyu verilmesi halinde görevi sona erer. Bakanlar kurulu görevde kaldığı süre içerisinde Meclis çoğunluğunun desteğini almalıdır. Meclis çoğunluğunun güvenine sahip olmayan bakanlar kurulunun görevine devam edebilmesi mümkün değildir.

⁴ Özbudun, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2010, s. 317.

⁵ Özbudun, Ergun, Parlamenter Rejim'de Parlatentonun Hükümeti Murakabe Vasıtaları, Ankara, 1962, s. 72.

⁶ Özbudun, Murakabe Vasıtaları, s. 89; Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I, s. 869.

Gensoru, parlamenter rejimlerde, yasama organının yürütme organına karşı sahip olduğu en önemli denetim yoludur. Gensoru aracılığıyla, parlamento, yürütme organının politikasını değiştirme veya onun görevine son verme imkanına sahip olmaktadır. Hükümetin siyasal denetimini gerçekleştirmek gensoru önergesinin temel amacı olsa da, farklı amaçları gerçekleştirmek üzere de gensoru önergesi verilebilir. “Kamuoyunun veya seçmenlerin beklentilerini yerine getirebilmek, bunların dikkatlerini gensorunun konusuna çekebilmek, çıkmasının istenmediği bir kanunun Genel Kurul gündemine gelmesi halinde Meclis çalışmalarını engelleyebilmek, diğer bilgi edinme ve denetim araçlarının iyi işlemediği durumlarda ilgili konuyu Genel Kurul gündemine taşıyabilmek vb. bu amaçlar arasında sayılabilir”. Dolayısıyla gensoru önergelerinin konusunun büyük oranda, önergeyi veren siyasi partinin önceliklerini ve seçmen tabanının beklentilerini yansıttığı söylenebilir.⁷

Gensoru, bakanlar kurulunun izlediği genel siyasetin Meclisçe uygun görülmediği veya yanlış olduğu düşüncesiyle, Bakanlar Kurulu hakkında ya da bir bakanın kendi bakanlığında izlediği siyasetin Meclisçe uygun görülmediği durumlarda, bakan hakkında işletilen bir denetim yoludur. Yani, gensoru ya tek tek bakanlar hakkında verilir ya da bakanlar kurulu hakkında verilir.

Gensorunun konusunu oluşturan “siyasi işlem ve eylemlerin hangisinin hükümetin genel politikasının, hangisinin bir bakanın görev alanının içine girdiğinin tespiti her zaman kesin olarak belirlenemez. Gensoru önergesinin konusunu oluşturan olay, bir açıdan hükümetin genel siyaseti içerisinde değerlendirilirken, bir başka açıdan bakanın kendi görev alanı içerisinde değerlendirilebilir. Bunun sebebi, parlamenter sistemde hükümetin uygulanacak olan siyasetin genel çerçevesini çizmesi, bakanların hükümetten bağımsız siyaset yapmayı belirlemiş olan genel siyasetin kendi görev alanlarına giren kısmını yürütmesidir”.⁸

Anayasa ve İçtüzük’te gensorunun konusuna ilişkin bir sınırlama yer almamaktadır. Ayrıca, bir bakanlığın görev alanına giren konularda bakanlar kurulunun aleyhine gensoru önergesi verilemeyeceğine dair sınırlama da bulunmamaktadır. Gensoru önergesi üzerine Meclis Başkanlığı tarafından yapılan denetimde, bu gerekçelerle önergenin reddedilmesi veya değiştirilerek verilmesini istenmesi mümkün değildir. Bu durum ancak milletvekilleri tarafından değerlendirilebilir.⁹

Gensoru önergesi verilebilmesi için, doğal olarak ileri sürülen iddianın o

⁷ Atlay, s. 90- 91.

⁸ Onar, Erdal, “1982 T.C. Anayasasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hükümeti Denetleme İşlevi”, 6. Milli Egemenlik Sempozyumu, Milli Egemenlik ve TBMM, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları No:48, Ankara, s. 42, Aktaran, Atlay, s. 91.

⁹ Atlay, s. 92.

bakanın görevde bulunduğu sırada ve göreviyle ilgili bir konuda olması gerekir. Bir kimsenin bakanlık görevine gelmeden önceki işlemleri ve özel hayatıyla ilgili durumların, bakanlık görevi sırasında gensoru konusu yapılmaması gerekir.¹⁰

B. Türkiye’de Gensorunun Etkililiği

Sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, meclisin bilgi edinme ve denetim mekanizmalarından gensorunun en etkili usul olduğunu söylemek mümkündür. Ancak gensoru sürecinin işletilip bakanın veya bakanlar kurulunun görevinden düşürülmesi çoğunlukla mümkün olmaz. Zira parlamenter sistemlerde devlet başkanı, hükümeti kurma yetkisini genelde en çok oyu alan partinin genel başkanına vermektedir. Kurulacak olan hükümetin meclisten güvenoyu alması şarttır. Ayrıca, bir bakanın veya bakanlar kurulunun görevinden düşürülmesi halinde ortaya çıkabilecek siyasal istikrarsızlığı önlemek amacıyla, güvensizlik önergelerinin kabulü için, meclis üye tamsayısının salt çoğunluğu aranmaktadır. Bu nedenle özellikle tek parti iktidarlarının olduğu dönemlerde, mevcut hükümetin gensoru vasıtasıyla görevden alınması pek de mümkün değildir. Hatta bu dönemlerde gensoru önergelerinin sayısı bile azalmaktadır. Örneğin Türkiye’de çok partili siyasal hayatın başladığı 1950 yılından yirmi üçüncü yasama döneminin sonuna kadar 353 adet gensoru önergesi verilmiştir. Bunların sonucunda ise iki bakan ve iki Bakanlar Kurulu görevlerinden düşürülmüştür. Demokrat Parti’nin parlamentoda çoğunluğa sahip olduğu 1954-1960 yılları arasında verilen gensoru önergesi sayısı dokuzdur. Anavatan Partisi’nin parlamentoda çoğunluğa sahip olduğu 1983-1987 yılları arasında verilen önerge sayısı üçtür. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin parlamentoda çoğunluğa sahip olduğu 2002-2007 yılları arasında verilen önerge sayısı sekiz, 2007-2011 yılları arasında ise on üçtür.¹¹ Bu durum, ancak iktidar partisi içinde ciddi birtakım sıkıntıların baş göstermesi halinde mümkün olabilir.

Koalisyon veya azınlık hükümetlerinde ise, bir partinin hükümetten desteğini çekmesi halinde, bakanlar kurulunun güvensizlik oyu ile düşürülmesi ihtimali daha yüksek olacaktır. Örneğin Türkiye’de gensoru önergesiyle düşürülen hükümetler incelendiğinde bunların koalisyon hükümetleri olduğu görülmektedir.¹²

Bir bakanın gensoru yoluyla görevden alınabilmesi yani bireysel sorumluluk yolunun işletilebilmesi de çok sık rastlanılan bir durum değildir. Parlamento bir bakanın bireysel sorumluluğu yoluna gitmek istemesi halinde başbakan, o konunun genel politika ile ilgili olduğunu ve güvensizliğin hükümete yönel-

¹⁰ Atlay, s. 92.

¹¹ Atlay, s. 95-96.

¹² Atlay, s. 95.

miş sayılacağını açıklayarak, bunu ortak sorumluluğa dönüştürebilir. Zira bir bakanın gensoru yoluyla düşülmesi, hükümeti parlamento karşısında zor duruma sokarak ileride bir hükümet krizi yaşanmasına sebep olabilir.¹³

Her ne kadar gensoru önergelerinin etkililiğinin belirlenmesinde temel kriter, bir bakan veya bakanlar kurulunun görevinden düşürülmesi olsa da, hakkında gensoru önergesi verilen bakan veya bakanlar kurulu, gensorunun gündeme alınmasının kabul edilmesi durumunda istifa etmeyi tercih edebilmektedir. Gensoru önergesi yoluyla ilgili bakan veya bakanlar kurulu istifaya zorlanması mümkün olabilmektedir. Ayrıca gensoru usulünün uygulamada etkisizleştirilebilmesine rağmen, sorunun kamuoyunda tartışılmaya başlanması hükümetin itibar kaybetmesine neden olabilmektedir.¹⁴⁻¹⁵ Bazı durumlarda sadece gensoru önergesinin verilmiş olması ve Genel Kurul'da gündeme alınıp alınmayacağına ilişkin görüşmenin yapılması bile amaca hizmet etmektedir.

Gensoru, özellikle parlamentodaki siyasi dağılımın hassas olduğu durumlarda oldukça etkili bir denetim mekanizmasıdır.¹⁶ Koalisyon hükümeti, bıçak sırtı çoğunluğa dayanan hükümet ve azınlık hükümetinin görev yaptığı parlamenter sistemlerde gensoru müessesesinden sonuç almak daha muhtemeldir.¹⁷ Buna karşılık aynı müessese, tek partinin güçlü bir çoğunluğa sahip olduğu parlamento yapılarında ise oldukça etkisiz, hatta işlemesi imkansız bir araçtır.¹⁸

Ülkemizde, siyasi sistemin yapısı ve seçim sisteminden kaynaklanan ne-

¹³ Teziç, Erdoğan, Anayasa Hukuku, İstanbul 2004, s. 415.

¹⁴ Özer, M. Akif, "TBMM'ce Uygulanan Parlamento Denetimi: Eleştirel Bir İnceleme", *Amme İdaresi Dergisi*, S. 33, Haziran 2000, s. 49.

¹⁵ 17 nci dönemde verilen 3; 18 inci dönemde verilen 28 gensoru önergesinin tamamının gündeme alınması reddedilmiştir. 19 uncu dönemde 42 önergenin 37'sinin gündeme alınması reddedilmiş, 3'ü geri alınmış ve 2'si işlemden kaldırılmıştır. 20 nci dönemde 15'i reddedilen 4'ü işlemden kaldırılan 22 önergenin 3'ünün gündeme alınması kabul edilmiş; bunlardan ikisinin sonucunda yapılan güven oylamasında bir bakan ve Hükümet düşürülmüştür. 21 inci dönemde verilen 29 önergenin ise 23'ü reddedilmiş, 2'si geri alınmış ve 4'ü işlemden kaldırılmıştır. 22 nci dönemde verilen 8 ve 23 üncü dönemde verilen 5 önergenin tamamının ise gündeme alınması reddedilmiştir. Hükümetin parlamento karşısında siyasi sorumluluğunu ortaya koyabilecek tek araç olan gensoru, Ülkemizde uygulandığı süre içerisinde (21.08.1909-01.06.2011 tarihleri arasında) 453 adet gensoru önergesi verilmiş, bunların sonucunda 2 hükümet ve 2 bakan düşürülmüş, 1 başbakan ve 5 bakanın istifa etmesinde rol oynamıştır, *Atalay*, s. 97; Sağlam, Salih, TBMM'nin Hükümeti Denetleme İşlevi Açısından Bir Model Olarak Avam Kamarası Bünyesindeki Bakanlıklar ile İlgili Özel Komisyonlar, *Yasama Dergisi*: Sayı: 11, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2009.

¹⁶ Neziroğlu, İrfan, *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Seçkin, Ankara, 2008, s. 173.

¹⁷ Kocaman, Habip, *Parlamenter Denetim Yolları: Genel Görüşme, Meclis Araştırması, Meclis Soruşturması ve Gensoru*, *Yasader*, 5-6 Kasım, 2009 Ankara, s. 20.

¹⁸ Neziroğlu, s. 173.

denlerle, gensoru yoluyla Bakanlar Kurulunun düşürülmesi oldukça zordur. Gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmaması hakkında siyasi partiler bağlayıcı karar alabilmektedir. Ülkemizde ilk defa 1977 yılında hükümet gensoru yoluyla düşürülmüştür. Ancak bu durum iktidar partisi milletvekillerinin istifa ederek muhalefet kanadına geçmesi ile mümkün olmuştur. 1998 yılında da başta hükümete destek veren muhalefet partisinin bu desteğinden vazgeçmesi sonucunda hükümet düşürülmüştür.¹⁹

Gensoru yöntemi etkili bir şekilde işletilemediği zaman, muhalefet soru yöntemini çok sık kullanılarak Meclis çalışmalarını sekteye uğratabilmektedir

Gensorunun verilme sebeplerini oluşturan, halkın dikkatinin gensorunun konusuna çekilmesi, seçmen tabanının beklentilerinin yerine getirilmesi veya beklentilerinin şekillendirilmesi, hükümetin çalışmalarının yönlendirilmesi, aynı zamanda hükümeti de oluşturmuş olan iktidar partisinin itibar kaybetmesini sağlayarak bir sonraki seçimlerde avantaj elde edilmesi gibi amaçlar da, gensoru önergesinin dolaylı da olsa etkisini artırıcı unsurlar olarak kabul edilebilir.²⁰

“Memleketimizde güvensizlik oyu, koalisyon hükümetlerinin ortaya çıkmasından sonra, iktidar partisi veya partilerine karşı kuvvetli bir tehdit vasıtası olarak kullanılmıştır. İktidardaki partinin, devamlı olarak kendisini, verilecek veya verilebilecek bir güvensizlik oyu tehdidi altında hissetmesi, muhalefette bunu aynı maksatla her fırsatta ileri sürmesi, memleketimizde siyasi hayat dışında, sosyal ve iktisadi hayatı da tedirgin ve huzursuz kılmıştır. İkinci olarak, gerçekten de memleketimizde, zayıf bir çoğunluk hükümeti yıkmakta ya da kurulurken güven oyu vermemekte, ama aynı çoğunluk bir hükümet kurmamakta veya kuramamaktadır. Bu durumun memleketimizde zaman kaybına sebep olduğu ve kalkınma hedeflerine doğru yürümeye zarar verdiği açıktır”²¹

C. Gensoru Karşısında Siyasi İstikrarı Gerçekleştirmek için Öngörülen Araçlar

Parlamente sistemde hükümetin denetlemesinin yanı sıra hükümet istikrarı konusu da önem arz etmektedir. Bu amaçla, parlamente sistemlerde hükümetlere istikrar ve güç kazandırmak amacıyla bazı usuller öngörülmüştür. Bu yöntemi benimseyen parlamente sistemlere “rasyonelleştirilmiş parlamentarizm” denilmektedir.²²

Rasyonelleştirilmiş parlamentarizmde hükümetlere siyasi istikrar kazandırmak için hem hükümetin kurulmasını kolaylaştırmaya yönelik araçlara yer

¹⁹ Özer, M. Akif, s . 49.

²⁰ Atlay, s. 97.

²¹ Armağan, Servet, 1961 Anayasası ve Bakanlar Kurulu, İstanbul 1978, s. 241.

²² Gözler, s. 621.

verilmekte hem de hükümetin düşmesini zorlaştıran araçlara yer verilmektedir. Hükümetin kurulmasını kolaylaştırmaya yönelik temel araçlar; hükümetin güven oylamasız göreve başlaması (zımnî güvenoyu) ve hükümetin kurulabilmesi veya göreve başlayabilmesi için düşmesi için gerekenden daha düşük bir çoğunluğun aranmasıdır.²³

Gensoru, disiplinli partilerden kurulu parlamenter sistemlerin, tek partili hükümetlerini istikrar açısından tehdit edememektedir. Ancak yasamada sınırlı bir çoğunluğa sahip olan tüm hükümetler, güvensizlik oylamasına kadar gidecek gensoru görüşmeleri yönündeki istemlerle karşılaşabilmektedirler.

Hükümetin sorumluluğuna yol açan mekanizmaların bulunmaması, başkanlık sistemine yöneltilen eleştirilerin başında gelmektedir. Başkanlık ve yarı-başkanlık sistemlerinde, parlamenter sistemlerde olduğu gibi, siyasi tıkanmaları çözecek fesih yetkisi veya hükümetin düşürülmesi gibi mekanizmalar yoktur. Başkanı, seçim mekanizması dışında, impeachment gibi araçlarla görevden uzaklaştırmak da, çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu durum, başkanlık sistemlerinde katılığa yol açarak kutuplaşmayı arttırabilir. Örneğin Şili’de, Allende, parlamento tarafından görevden uzaklaştırabilseydi, demokrasi kesintiye uğramayabilirdi.²⁴

Bizim konumuzla asıl ilgili olan ise hükümetin düşmesini zorlaştırmaya yönelik araçlardır. Bunları Gözler şu şekilde sıralamaktadır²⁵: 1. Güvensizlik önergesi verme hakkının sınırlandırılması, 2. Güvensizlik oyunda üye tamsayısının salt çoğunluğunun aranması, 3. Yalnızca güvensizlik oylarının sayılması, 4. Yapıcı güvensizlik oyu, 5. Fesih tehdidi altında güvenoyu.

Sonuç

Gensoru önergeleri verildiği konuda ilgili bakanın veya hükümetin siyasal açıdan kendi kendisini değerlendirmesi için önemli bir fırsattır. Önergelerde dile getirilen konuların bakan veya hükümet tarafından değerlendirilmesi, olası daha büyük siyasi sıkıntıların ortaya çıkmasını engelleyebilecek, özellikle siyasi istikrarsızlığın yoğun olarak yaşandığı dönemlerde istikrarsızlığın daha da derinleşmesini önleyebilecektir.²⁶

Etkili bir denetim yolu olan gensoru ayrıntılı bir biçimde Anayasa’da düzenlenmiş, İktüzük’te Anayasa’ya gönderme yapılmıştır. Gensoru konusunda

²³ Gözler, s. 622-623.

²⁴ Bakır, Gönül, 1982 Anayasası’nda Güçlü Yürütmenin Kökenleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 179.

²⁵ Gözler, s. 624-627; Gözler, Kemal, “Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlamenterizm Üzerine Bir Deneme),” <http://www.anayasa.gen.tr/istikrar.htm>.

²⁶ Atlay, s. 98.

genel esasların Anayasa'da düzenlemesi işleyişe ilişkin ayrıntılı düzenlemelere İçtüzük'te yer verilmesi daha uygun olacaktır.²⁷

Gensoru görüşmeleri sonucunda, bakanlar kurulu hakkında güvensizlik oyu verilmesi halinde bakanlar kurulunun görevi sona erer. Ancak, gensoru sonucunda bir bakan hakkında güvensizlik oyu verilmesi, bakanlar kurulunun görevinin sona ermesini gerektirmez, sadece o bakanın bakanlık görevi sona erer.

Gensoru görüşmeleri sonucunda yapılan güven oylamasında ve Başbakanın güven istemi üzerine yapılan güven oylamasında, Bakanlar Kurulunun düşürülebilmesi, T.B.M.M.'nin üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla mümkün olabilmektedir. Oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Gensorunun gündeme alınmasını kolaylaştırıcı çözümler getirilmesi, gensorunun amacı açısından daha yararlı olacaktır. Anayasaya göre, gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Gensorunun gündeme alınması ile ilgili olarak Anayasa özel bir çoğunluk öngörmüştür. Gensorunun gündeme alınabilmesi için, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu yeterlidir. Tek partinin iktidar olduğu dönemlerde, Meclis çoğunluğu genellikle gensoru önergelerini gündeme almamaktadır. Dolayısıyla gensorunun gündeme alınma kararının reddedilmesi nitelikli çoğunluk (üye tam sayısının salt çoğunluğu) şartına bağlanabilir.

²⁷ Atlay, s. 98.

Kaynakça

- ATLAY, Kamil, “Türk Parlamento Hukukunda Gensoru”, Yasama Dergisi, Sayı: 16, Eylül - Ekim - Kasım - Aralık 2010.
- ARMAĞAN, Servet, 1961 Anayasası ve Bakanlar Kurulu, İstanbul 1978.
- BAKIR, Gönül, 1982 Anayasası’nda Güçlü Yürütmenin Kökenleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- GÖZLER, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I, Bursa, Ekin Yayınevi, 2011
- GÖZLER, Kemal, “Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlamenterizm Üzerine Bir Deneme),” <http://www.anayasa.gen.tr/istikrar.htm>.
- KOCAMAN, Habip, Parlamenter Denetim Yolları: Genel Görüşme, Meclis Araştırması, Meclis Soruşturması ve Gensoru, Yasader, 5-6 Kasım, 2009 Ankara.
- NEZİROĞLU, İrfan, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Seçkin, Ankara, 2008
- ONAR, Erdal, “1982 T.C. Anayasasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hükümeti Denetleme İşlevi”, 6. Milli Egemenlik Sempozyumu, Milli Egemenlik ve TBMM, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları No:48, Ankara.
- ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2010.
- ÖZBUDUN, Ergun, Parlamenter Rejim’de Parlamentonun Hükümeti Murakabe Vasıtaları, Ankara, 1962.
- ÖZER, M. Akif, “TBMM’ce Uygulanan Parlamento Denetimi: Eleştirel Bir İnceleme”, Amme İdaresi Dergisi, S. 33, Haziran 2000, s . 49. Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2009.
- SAĞLAM, Salih, TBMM’nin Hükümeti Denetleme İşlevi Açısından Bir Model Olarak Avam Kamarası Bünyesindeki Bakanlıklar ile İlgili Özel Komisyonlar, Yasama Dergisi, Sayı 11: Ocak – Şubat – Mart – Nisan / 2009.
- TANÖR, Bülent- YÜZBAŞIOĞLU Nemci, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, İstanbul 2004.
- TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, İstanbul 2004.